

WEHR, Hans
(1909-1981)

Alman şarkiyatçısı ve sözlük yazarı.

5 Temmuz 1909 tarihinde Leipzig'de doğdu. Ailesi daha sonra Halle (Saale) şehrine taşındı. İlk ve orta öğrenimini burada gördü. Daha lisede iken Hans Bauer'in derslerini izleme imkânı buldu ve Arapça öğrendi. 1930'da liseden mezun olduktan sonra Halle Üniversitesi Şarkiyat Filolojisi Bölümü'ne kaydoldu. Öğrencilik döneminin ilk üç yılını Halle'de, 1931-1932 kış yılını Berlin'de, bir sonraki dönemi yine Halle'de okudu. 1932-1933 ve 1933-1934 kış dönemlerinde Leipzig'de misafir öğrenci sıfatıyla bulundu. Bu sebeple kendini Leipzig şarkiyat geleneğine bağlı görüyor ve mensuplarına karşı minnet duyguları besliyordu. Öğrencilik yıllarında Türkçe ve Farsça'nın yanı sıra Roman filolojisine de ilgi duydu. Sonraki çalışmalarında Roman filolojisinin Arap filolojisi araştırmalarında faydalanılabilecek bir bilim dalı olduğunu farketti. Onun Arap dili tarihi ve lehçeleri üzerine yaptığı çalışmalarda Roman filolojisinde öğrendiklerinin büyük katkısı olmuştur. 1934'te üniversite öğreniminin ardından modern fasih Arapça hakkındaki doktora tezini tamamladı (*Die Besonderheiten des heutigen Hocharabischen mit Berücksichtigung der Einwirkung der europäischen Sprachen*, Berlin 1934). Bu çalışmasıyla uluslar arası bir şöhret kazandı. 1935 Ekiminden 1939'un Martına kadar Şarkiyat Filolojisi Bölümü'nde ve aynı bölüme bağlı Alman Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde asistan olarak çalıştı. 1938'de *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'in otuz beşinci kitabını teşkil eden tevekkül konusunun ilk bahsiyle alt başlıklarından tevhid kısmını Almanca'ya tercüme edip notlar ilâve ederek *Einheitsbewusstsein Gottvertrauen* adlı doçentlik çalışmasını sundu. 30 Ocak 1939 tarihinde kabul edilen doçentliğinin ardından Greifswald Üniversitesi'ne öğretim üyesi tayin edildi. Geçirmiş olduğu çocuk felci dolayısıyla Naziler'in öğretim üyesi kampına sevkedilmemiş ve savaşa katılmamıştır. Aralık 1939'da üniversitenin Felsefe Fakültesi'ne doçentlik tayini yapıldı.

8 Nisan 1943 tarihinde Erlangen'daki Felsefe Fakültesi'ne tayin edildi. 1943-1944 kış döneminden itibaren buradaki görevi yanında savaş şartlarından dolayı Münih'teki Sâmî Dilleri Kürsüsü'nde de ders verdi. *Islamica* dergisinin altıncı sayısında çıkan (1934), "Beiträgen zur Lexikographie des Hocharabischen der Gegenwart" adlı

Hans Wehr

yazısında dile getirdiği sözlük çalışmasıyla ilgili eser taramasını 1944 yılının başında tamamladı. 1 Ocak 1945 tarihinde Berlin Üniversitesi Yurt Dışı Bilimleri Fakültesi Arap Toplum Bilimi ve Coğrafyası Kürsüsü'nde görevlendirildi. 1945'te Amerikalılar'ın Halle'ye girmesiyle savaş bitince 1945-1946 kış döneminde tekrar Erlangen'daki akademik hayatına döndü ve bir müddet sonra profesörlüğe yükseldi. 1957 yazında Münster Üniversitesi Orientalisches Seminar'da hocalığa başladı. Bir önceki yıl Alman Şarkiyat Enstitüsü'nün başına geçmiş ve 1962 yılına kadar bu görevini sürdürmüştü. 1957-1959 arasında bu kurumun yayın kurulu başkanlığını yürüttü. 1961'de Felsefe Fakültesi'ne dekan oldu. Bu yıllarda Fransızlar'ın Şam'da açtıkları enstitü gibi bir kurumun bir Arap ülkesinde açılması için çalışmalara başladı ve onun çabalarıyla 1961'de Beyrut'ta Alman Şarkiyat Enstitüsü kuruldu. 1974'te üniversiteden emekli olunca sözlüğü üzerinde çalışmalarını sürdürdü. Uzun bir hastalık döneminden sonra 24 Mayıs 1981'de Münster'de öldü. Wehr 1960'ta Kahire Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye üyeliğine kabul edilmiş, 1961'de Peru'nun başşehri Lima'daki İslâm Araştırmaları Enstitüsü'ne üye olmuştur. 1951'den itibaren Paris Dil Bilimi Topluluğu, 1967'den itibaren Ren Westfalya Bilimler Akademisi üyesiydi.

Eserleri. 1. *Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der Gegenwart*. Bu Arapça-Almanca sözlük Wehr'in en önemli çalışmasıdır (Leipzig 1952, 1956, 1958). Daha sonra geliştirilerek ekiyle birlikte yayımlanan eser (Wiesbaden 1959, 1968) müellif ve John Milton Cowan tarafından İngilizce'ye çevrilerek Amerika Birleşik Devletleri'nde basılmıştır (*A Dictionary of Modern Written Arabic-English [Mu'cemü'l-lugati'l-'Arabiyyeti'l-mu'âşıra]*, Ithaca 1961). Daha sonra değişik yayınları yapılmıştır (Wiesbaden 1961, 1966, 1971, 1974; Beyrut-London 1980). Sözlüğün genişletilmiş İngilizce baskısı 1979'un sonun-

da yayımlanmış, ardından genişletilmiş Almanca baskısı, son yıllarda Wehr'e yardımcı olan L. Kropfitsch tarafından gerçekleştirilmiş, ancak müellif bu baskıyı görememiştir (Wiesbaden 1985). Wehr sözlüğün başında, maddelerin Irak'tan Fas'a kadar bütün Arap ülkelerinin çağdaş yazarlarının eserleri ve çeşitli gazete ve dergilerin taranmasıyla toplandığını, malzemenin 1940-1944 yıllarında birçok şarkiyatçı ve Arap araştırmacısının yardımıyla bir araya getirdiğini söylemektedir. Kahire Arap Dil Akademisi, bu sözlükte tesbit edilen yeni kelimelerin bir komisyon tarafından Arapça sözlüğe alınmasını önermiştir. 2. *Die Besonderheiten des heutigen Hocharabischen mit Berücksichtigung der Einwirkung der europäischen Sprachen* (Berlin 1934; MSOS, XXXVII [1934], s. 1-64). Müellifin doktora tezidir. 3. *Wunderbare Erlebnisse-Seltsame Begebnisse. el-Hikâyâtü'l-'acibe ve'l-aḥbârü'l-ğaribe* adlı bir derlemenin yayımıdır (Hattingen-Ruhr 1959). Eserin neşredilmesini Wehr'e Hellmut Ritter tavsiye etmiş ve bir nüshasını Enno Littmann'a bırakmıştı. Wehr bu kopyadan hareketle eser üzerinde çalışırken Ritter ve Littmann'dan yardım almıştır. 4. *Der arabische Elativ*. Arapça'daki ism-i tafdil hakkındadır (Wiesbaden 1952). 5. *Englisch-französische Mandatspolitik* (Greifswald 1941). 6. *Verzeichnis der arabischen Handschriften* (Leipzig 1940). Alman Şarkiyat Cemiyeti Kütüphanesi'nde bulunan Arapça el yazmalarının katalogudur. 7. *Al-Ğazzâlis Buch vom Gottvertrauen. Das 35. Buch des İhyâ' 'Ulûm ad-dîn* (Halle an der Saale 1940). Doçentlik tezidir (diğer çalışmalarını için bk. *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik*, XVIII, 376-378).

BİBLİYOGRAFYA :

Hans Wehr, *A Dictionary of Modern Written Arabic*, New York 1976, Önsöz, s. VII-XV; Necib el-Akiki, *el-Müsteşriḳün*, Kahire 1964, II, 474; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, XVIII, 376-378; Abdurrahman Bedevi, *Meşû'âtü'l-müsteşriḳin*, Beyrut 2003, s. 431; O. Jastrow, "Verzeichnis der Schriften von Hans Wehr", *ZAL*, VIII (1982), s. 7-11; W. Fischer, "Hans Wehr (1909-1981)", *Isl.*, LIX (1982), s. 1-3; A. Spitaler, "Bemerkungen an Hans Wehr's Ausgabe der 'Wunderbaren Erzählungen und seltsamen Geschichten' Bibliotheca Islamica 18, 1956", *Oriens*, XXXIV (1994), s. 387-403; Şevki Dayf, "el-Me'âcimü'l-müteḥaşşısa", *MMLA*, sy. 98 (1424/2003), s. 7; Abdurrahman Sâlih, "el-Mu'cemü'l-'Arabi", a.e., s. 92-93; Mahmûd Fehmî Hicâzi, "İtticâhât", a.e., s. 171; Von H. Grotzfeld, "Hans Wehr (1909-1981)", *ZDMG*, CXXXIII (1983), s. 5-10.

